

Kasyanov V.O., Goncharenko A.V. Connection of subjective entropy maximum principle to the main hams of psych. Research in Psychology and Behavioral sciences: 2014. – Vol. 2, № 3.

V. Kasyanov. The Extremal Principle for Psychology.

The model of formation of advantages over the multiple alternatives, which is based on the usage of «The principle of maximum of the subjective entropy», which is considered to be a priori built-in into the consciousness of the subject, that makes the decision is proposed. The results of the distribution of subject and rating preferences have great predictive power and allow solving the task of indirect management of active systems through the preferences' management. The main focus is directed to the description of «The principle of maximum of the subjective entropy of preferences» and the appropriate mathematical formalism.

Keywords: *psychology, advantages, subjective entropy, maximum principle, alternative, decision-making, risk, «the elasticity of psychology».*

УДК 37.013.43 Онацький(477.52)(09)

А. М. Никифоров

**ПЕДАГОГІЧНА ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА
ДІЯЛЬНІСТЬ НИКАНОРА ОНАЦЬКОГО (1875-1937)
В ЗАРУБІЖНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ**

Метою статті є визначення аспектів педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Никанора Онацького у дослідженнях діячів української діаспори. Актуальність теми зумовлена необхідністю повернення імен педагогів-просвітян першої половини ХХ століття, які не шкодували ні сил, ні здоров'я, навіть, життя, для розбудови української національної школи. Перспектива наукових розвідок полягає у подальшому дослідженні педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Н. Онацького на Слобожанщині.

Ключові слова: *Никанор Онацький, педагог, художник, поет, громадський діяч, національне відродження.*

Постановка наукової проблеми. Важливого значення у вивченні історії української освіти набуває дослідження творчого та життєвого шляху педагогів-просвітників, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної педагогічної науки та культури. До таких визначних просвітителів і педагогів першої половини ХХ століття належить Никанор Харитонович Онацький (1875-1937 рр.). Дослідники час від часу висвітлюють основні віхи життя та творчості педагога-художника, педагога-поета. Сьогодні все більше даних маємо про життя і діяльність відомого художника, літератора, педагога, організатора і першого директора Сумського історико-художнього музею Никанора Харитоновича Онацького. У дослідженні персоналії Н. Онацького простежуються значні зрушення, але деякі факти із життя та багатовекторної діяльності митця потребують уточнення та систематизації, оскільки цілісного і всебічного аналізу педагогічних поглядів та культурно-просвітницької діяльності Н. Онацького, його вкладу у розвиток української освіти та культури до цього часу не здійснено. Важливим інформаційним джерелом у цьому процесі є залучення до дослідження матеріалів опублікованих зарубіжними виданнями. **Актуальність** теми зумовлена необхідністю залучення до наукового обігу маловідомих зарубіжних публікацій про життєвий шлях, педагогічну та культурно-просвітницьку діяльність громадського діяча і просвітителя Никанора Онацького, який зробив вагомий внесок у розвиток освіти та культури Слобідського краю, для подальшого наукового аналізу всіх граней його творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Никанора Онацького, як і багатьох визначних діячів, представників прогресивної української інтелігенції в буремні роки становлення Радянської влади, було репресовано. Цей факт пояснює те, що ім'я Никанора Харитоновича Онацького довгий час замовчувалось, і лише після реабілітації у 1956 році стало можливим дослідження життєвого шляху та різнопланової діяльності митця. Перші спроби осмислення місця і ролі педагогічної діяльності Н. Х. Онацького в становленні та розвитку української національної культури і освіти та осягнення суті його творчої спадщини було висвітлено у дослідженнях діячів української діаспори другої половини ХХ століття, а саме: розміщення публікації «Никанор Онацький» в престижному довіднику зарубіжжя «Енциклопедія українознавства: Словникова частина» [Енциклопедія українознавства, 1966, с. 1854], (згодом був перевиданий у 1994 році) та біографічна стаття П. Ротач «Никанор Харитонович Онацький» [Український календар, 1975, с. 89-93]

надрукований у 1974 році (автор висвітлює основні віхи з життя та творчості Н. Онацького з доступної на той час інформації).

Біографічні відомості та вірші Онацького із серії «За ґратами» ввійшли до російської збірки «Ой упало солнце: Из украинской поэзии 20–30-х годов» (опубліковані вірші Н. Онацького та короткі біографічні відомості) [Ой упало солнце... 1991, с. 251-252]. Вірші цієї ж серії були надруковані у виданні «Поэзия узников ГУЛАГа: Антология: История России» (2005) [Антология... 2005, с. 810-811]. До антології включені вірші жертв радянського режиму, складені в тюрмах, таборах, засланнях і вірші розстріляних поетів. У стислих коментарях до творчості митця автори-перекладачі В. Михановський, Ю. Денисов, В. Крикуненко намагалися дослідити спадщину Н. Онацького об'єктивно, без упередженості й політичної заангажованості. Віршам передують коротка біографічна довідка.

Ім'я Никанора Харитоновича Онацького, як художника двовимірною простору згадується в «Реестре профессиональных художников Российской империи, СССР, «русского зарубежья», Российской Федерации и республик бывшего Советского Союза (XVIII–XXI вв.)». Педагогічна діяльність Н. Онацького окреслена в зарубіжних публікаціях К. Ахрїмович, С. Кремер, Н. Курилова, А. Никифорова; культурно-просвітницька - розглядається в статтях С. Володарського, А. Звеховської.

Соціально-політична обстановка в Україні 20-х - 30-х рр. ХХ століття, в умовах якої жив і працював Н. Онацький, стала предметом дослідження В. Плюща та О. Швець.

Формулювання цілей статті. Метою нашого дослідження виступає визначення аспектів педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Никанора Онацького висвітлених в зарубіжних публікаціях.

Методи дослідження. В дослідженні використовувалися такі методи: теоретичний та історико-логічний аналіз друкованих джерел з досліджуваної проблеми; персоналістично-біографічний, що застосовувався для вивчення життєвого і творчого шляху Н. Онацького; хронологічно-системний, в часовій послідовності; феноменологічний підхід, що допоміг розглянути постать Н. Онацького без упередженості.

Викладення основних результатів дослідження. Онацький Никанор Харитонович (1875-1937) - педагог, художник, поет, драматург, краєзнавець, етнограф, мистецтвознавець народився 9 січня 1875 року (28 грудня 1874 року за старим стилем) на хуторі Хоменки Гадяцького повіту (нині Липоводолинський район Сумської області) в селянській багатодітній сім'ї.

Мистецьку освіту здобув в Одеському художньому училищі Товариства Красних Мистецтв, після закінчення якого у 1905 році отримав диплом вчителя малювання. В цьому ж році продовжив навчання в Петербурзі у Вищому художньому училищі при Імператорській Академії Художеств у вже відомого на той час живописця І. Ю. Рєпіна. Участь у політичних гуртках привернула небажану увагу властей до студента і, він змушений був покинути навчання і повернутися додому. З цього часу розпочинається плідна і насичена педагогічна діяльність, яка логічно розподіляється на два періоди: Лебединський (1906-1913 рр.) та Сумський (1913-1933 рр.).

Ще з лебединського періоду почав публікувати літературні твори на сторінках українських часописів та приймати участь у художніх виставках.

У 1913 році отримав Почесний відгук переможця харківської регіональної виставки учнівських робіт з рисунку та креслення серед учителів малювання середніх навчальних закладів. В зв'язку із цим Никанора Харитоновича Онацького було переведено в м. Суми для викладання дисциплін з образотворчого мистецтва в освітніх закладах міста.

З 1913 року мешкав у Сумах і беззмінно викладав в навчальних закладах Сум до 1933 року, зокрема, з 1916 року виконував обов'язки викладача малювання в Сумському кадетському корпусі в чині надвірного радника (рос. - надворного советника). Надвірний радник - цивільний чин VII класу в Табелі про ранги дореволюційної Росії відповідав чинам підполковника в армії, військового старшини у козаків і капітана II рангу на флоті. Офіційне звернення: «Ваше високоблагородіє». Знаком відмінності служили три зірки на петлицях. 8 листопада в 1917 року всі чини, звання і титули Російської імперії були скасовані [Кремер, 2013]. Навчальні заклади міста після 1917 року теж були переіменовані і з 1919 року Н. Онацький працює викладачем теорії мистецтв Сумських радянських командних курсів (РККА), а потім в Сумській військовій школі до 1924 року (пізніше інститут артилерії) та 44-х радянських піхотних курсах червоної армії імені Щорса.

У 1920 році Н. Онацький створив в Сумах історико-художній музей і на протязі 13 років був його незмінним керівником. Не зважаючи на те, що організація Сумського музею, яка припадає на роки 1920–1922 рр, і проходила в неймовірних умовах громадянської війни, руїни, хвороб, голоду, холоду, нестатків й відсутності будь-якої платні протягом 11 місяців (1922 р.), Никанор Харитонович гуртує студентів, краєзнавців, газетярів, активістів і рятує численні скарби мистецтва, що розпливалися з маєтків бувших поміщиків, з приватних збірок шанувальників старовини, або, навіть, нищилися несвідомим

людом. Масштаби діяльності Н. Онацького вражають дослідників до цього часу: у 1926 р. кількість експонатів досягла 9 тисяч, у 1931 р. - 13 тисяч. [Nikiforov, 2015, pp. 39-43]. Н. Х. Онацький був призначений головним експертом по систематизації і складанню описів цього зібрання. Художник за покликанням і професією, він дбав, перш за все, про збирання художніх творів, бо добре розумівся в мистецтві.

Великий потяг дітей та молоді до культури та освіти спонукав Никанора Харитоновича у 1928 році заснувати першу в Сумах художню студію і, логічно, був її першим викладачем живопису, рисунку, теорії мистецтв. Великого значення педагог надавав вихованню творчості а також, фаховому спрямуванню художньообдарованих учнів [Ахрімівич, 1985].

Н. Онацький виховав цілу плеяду художників, серед яких є митці Європейського рівня. Самі відомі із його вихованців - академік Національної Академії мистецтв України Михайло Лисенко та художник-графік Сергій Луньов. Творчість останнього є дуже популярною в Європі. Його картини зберігаються в музеях світу, а творча біографія нині висвітлюється в багатьох зарубіжних виданнях, на сторінках яких художник висловлює вдячність своєму першому вчителю з фаху - Никанору Харитоновичу Онацькому, який відіграв важливу роль в житті митця [Sergey Lunov].

Педагогічна діяльність Н. Онацького, безперечно, була основним заняттям, але він завжди намагався приділяти час живопису, оскільки вважав, що педагог-художник, обов'язково сам має бути творчою особистістю і професіоналом-митцем. На високий професійний рівень педагога-художника Н. Онацького вказують відомості зі світових аукціонів, де виставлені полотна митця, і, з плином часу, набувають ще більшої цінності, як історичної, так і мистецької, наприклад, на аукціонах Contemporary Art:

- аукціонний дім «Золотое сечение» в розділі «раритетний живопис кінця XIX - початку XX століття» представив на продаж три полотна Никанора Онацького: «Зимові сутінки» 1903 року, «Вітряк» 1900 року та «Березень» 1900 року створення (з початковою ціною від 2500 доларів);

- аукціонний дім «Корнес» теж має до продажу картини митця: «Садиба» 1919 року (з початковою вартістю від 9 тисяч доларів) та полотно «Вітряк» 1930 року (вартістю від 10 тисяч доларів). Картини виконані в техніці олійного живопису в жанрі пейзажу.

В пошуках цікавих краєвидів та історичних куточків Н. Онацький особисто об'їхав чимало садиб на терені Слобожанщини, і залишив нам документальні замальовки залишків цих садиб у Хотіні, Славгороді, Сумах, Лебедині тощо. На

наше глибоке переконання всі, без перебільшення, етнографічні полотна мають бути окрасою музейних збірок, але, як бачимо, з часом частина робіт із колекції митця розпорошилася по приватних збірках колекціонерів та поціновувачів живопису. Проти чого, власне, все життя боровся Н. Онацький, оскільки вважав, що мистецькі цінності мають бути доступні широкому загалу.

Відомо, що дуже багато зусиль доклав Н. Онацький у справі поповнення музею експонатами. Крім цього, провадив велику наукову роботу з дослідження зібраних музейних раритетів, опублікував ряд наукових досліджень, зокрема: «Українська порцеляна», «Український фарфор», «Українська вишивка», «Українські килими», «Українське гутне скло», «Старе українське скло», «Старовинні кахлі Сумщини» тощо. Інтерес Н. Онацького до української національної культури викликав підозру з боку органів ДПУ - НКВС. Його звинувачували в «ідейних збоченнях» та в «українському буржуазному націоналізмі». Від переслідувань Н. Онацький переїхав до Полтави (1933 р.), де очолив відділ етнографії місцевого краєзнавчого музею, проте працювати йому довелося недовго і, за чийось наклепом, його вперше заарештовують весною 1934 року. Але і там, у в'язниці, в камері № 62, пише «захалавний» цикл віршів «За ґратами», які пізніше неодноразово були опубліковані як на сторінках вітчизняних, так і зарубіжних видань. Ці поезії, по суті, унікальні твори поета, в яких простежується напрям просвітницьких поглядів Н. Онацького і втілено нестримне прагнення свободи. Вивчення та науковий аналіз цих джерел надає нам можливість прослідкувати, як творчі захоплення впливали на формування світоглядної позиції митця, на становлення його як визначної особистості, як на освітянській ниві, так і в мистецькому середовищі Слобожанщини.

Н. Х. Онацький спілкувався та листувався з багатьма однодумцями: письменниками, діячами культури та мистецтва, серед яких були С. Таранушенко, М. Хвильовий, О. Олесь, О. Вишня, Ф. Ернст, брати Нарбути та Кричевські. В архіві Сумського обласного художнього музею зберігається лист (1913 р.) Василя Кричевського до директора музею Никанора Онацького, у якому йдеться про будівництво бібліотеки в Лебедині, а також вміщено оригінальні світлини цього проекту [Зверховська, 2014, с. 152].

У 1934 році Н. Х. Онацький знаходився сорок сім днів в Харківському обласному відділі ДПУ в справі музейних працівників. У 1935 році його звільнено з роботи як колишнього есера-націоналіста і заарештовано вдруге. Неочікувано, 1936 року справа Н. Х. Онацького була припинена, але знову

ненадовго. У 1937 році відбувся третій арешт 4 вересня, а 23 листопада 1937 року Никанор Харитонович був розстріляний за сфабрикованою справою.

Довгі десятиліття ім'я педагога-просвітника із політичних причин залишалося поза увагою вітчизняних науковців.

Ситуація, що склалась навколо української мови, освіти й розвитку української культури в СРСР викликала занепокоєння українських інтелектуальних і творчих еліт еміграції. Творча інтелігенція націоналістичних поглядів знаходилась в авангарді тих, хто засуджував стан культурних справ в радянській Україні [Швець, 2013, с. 140-143].

Важливою темою, що обговорювалася в суспільно-культурній зарубіжній пресі націоналістичного спрямування, без сумніву, стала проблема цензури та репресій стосовно діячів культури та освіти в Радянському Союзі, і передусім, стосовно української творчої інтелігенції [Плющ, 1973].

Разом з тим, слід зауважити, що саме творчі еліти (всупереч переслідуванням) у ХХ столітті формували культурні пріоритети українського суспільства, «не тільки пропонуючи йому ціннісні орієнтири, але і обґрунтовуючи їх політико-ідеологічні основи» [Швець, 2013, с. 140].

Відтак, життєвий шлях, педагогічна та культурно-просвітницька діяльність Никанора Харитоновича Онацького проходили в умовах боротьби за українську просвіту, за національне відродження, за вдосконалення української культури та освіти на тлі складних соціально-політичних змін. Таким чином, Н. Онацький жив і діяв в історичному контексті боротьби за українську національну просвіту і, безумовно, як визначна особистість, небайдужа до долі своєї країни, не міг не сприйняти ідеї передової інтелігенції і не включитися в процеси удосконалення української культури та освіти, за що і заплатив своїм життям.

Підсумовуючи наше дослідження можемо визначити наступні аспекти педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Никанора Онацького окреслені в зарубіжних публікаціях:

- біографічні відомості;
- соціально-політичне підґрунтя становлення особистості педагога-просвітника;
- фрагменти епістолярної спадщини;
- літературний доробок;
- художній спадок;
- культурно-просвітницька діяльність;
- педагогічна діяльність на ниві мистецької освіти.

Слід зауважити, що педагогічна діяльність представлена двома напрямками роботи педагога:

- викладання мистецьких дисциплін в освітніх закладах;
- робота з художньообдарованими учнями в студії образотворчого мистецтва.

Вищеозначене дає нам підстави зробити наступні **висновки** щодо висвітлення життєвого шляху та творчого спадку педагога-просвітника на сторінках зарубіжних видань:

- найбільш чітко описані основні віхи життєвого шляху Н. Онацького;
- творча спадщина найбільш ёмко представлена поетичним доробком митця;
- ім'я митця згадується в престижних енциклопедичних виданнях ;
- живописні картини високо цінуються в міжнародних Art-галереях;
- культурно-просвітницька діяльність Онацького згадується в контексті його роботи на посаді директора Сумського художньо-історичного музею (засновником якого був він сам);
- педагогічна діяльність Н. Онацького представлена досить широко в сумській період: на посаді позаштатного викладача образотворчого мистецтва Сумського Кадетського корпусу та як керівника першої в Сумах студії образотворчого мистецтва (ним же заснованої).

Таким чином, означене є підставою стверджувати, що вченими, які працювали на ниві української справи за кордоном, зроблено важливий внесок у вивчення особистості Н. Онацького і його творчої праці.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у подальшому вивченні педагогічної та творчої спадщини Никанора Онацького в контексті переосмислення та об'єктивного висвітлення українського історико-педагогічного процесу, усвідомлення сутності внеску в культурний та освітній розвиток незаслужено забутих діячів просвіти і педагогів минулого.

Місце проблеми у міжнародному науковому дискурсі зумовлене посиленням інтересу до творчої спадщини видатних педагогів України й зарубіжжя назагал та до персоналії Никанора Онацького зокрема, що надихає молоде покоління педагогів на творчий професійний пошук, а для науковців є певним поштовхом для розвитку вітчизняної педагогічної теорії і практики. Лише та країна, яка зможе привести стан освіти і культури у відповідність із запитами ХХІ століття, може розраховувати на гідне місце у світі.

Джерела:

Архімович К. Сумський художній музей очима гімназистки : пам'яті Н. Х. Онацького // Нові дні (Торонто). - 1985. - № 6.

Володарский С. Семеро в Сумах : Большой русский альбом. Вся Россия в лицах и биографиях из семейных портретов. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rusalbom.ru/articles/default/volodarsky-articles-7.html>

Зверховська А. Повернення в Україну мистецької спадщини родини художників Кричевських та колекція їх творів в українських художніх музеях. - Варшава : УСКТ, 2014.

Кремер С. Сумской кадетский корпус. (1900-1950 гг.). - Сан-Франциско, 1955. (Перевидання в Росії / Москва : Книга по требованию, 2013.).

Онацький Никанор : енциклопедичне видання // Енциклопедія українознавства : словникова частина в 11 т. - Париж - Нью-Йорк : Молоде життя, 1966. - Т. 5. (Перевидання в Україні за ред. В. Кубійович. - Львів : Наукове товариство імені Т. Шевченка у Львові, 1994. - Т. 5.).

Онацький Никанор Харитонович / 02(09).01. 1875 - 23.11. 1937 / художник двухмерного пространства // Реестр профессиональных художников Российской империи, СССР, «русского зарубежья», Российской Федерации и республик бывшего Советского Союза (XVIII–XXI вв.). [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://painters.artunion.ru/2-15.htm>

Ой, упало солнце : из украинской поэзии 20–30-х годов XX столетия ; [перевод с укр. В. Крикуненко, Л. Озерова, В. Михановского]. - Москва : Художественная литература, 1991.

Плющ В. Розгром української еліти й українського селянства // Боротьба за українську державу під советською владою : підпільні українські організації в Україні у 1920-1941 роках. – Лондон : Українська видавнича спілка, 1973.

Поэзия узников ГУЛАГа : Антология. Серия : Россия XX век. (2005) : сборник стихов / [составитель : С. Виленский]. - Международный фонд «Демократия» : Материк, 2005.

Ротач П. Никанор Харитонович Онацький // Український календар : 1975. - Варшава : УСКТ, 1974.

Швець О. Творчі еліти про українську радянську культуру в українській пресі націоналістичного спрямування Другої Речі Посполитої // Українознавчий альманах, вип. 14. - Київ : Центр українознавства, 2013.

Nikiforov A. Principles of local lore study in pedagogical views of Nikanor Onatskiy // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (33), Issue : 66. - Budapest, 2015.

Sergey Lunov [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://epo.wikitrans.net/Sergey_Lunov

A. Nikiforov. Pedagogical and Cultural Educational Activities of Nikanor Onatskiy (1875-1937) in Foreign Publications.

The purpose of the article is to identify aspects of pedagogical and cultural educational activities of Nikanor Onatskiy as reflected in the research performed by representatives of the Ukrainian diaspora. Actuality of the theme is predefined the necessity of returning of the names of teachers-enlighteners of the first half XX centuries, which spared neither forces no health, even life, for buiding of Ukrainian national school. Further perspective is consist in the subsequent study of pedagogical and in a civilized manner elucidative to activity of N. Onatskogo on Slobozhanschina.

Keywords: *Nikanor Onatskiy, teacher, artist, poet, publicman, national revival.*

УДК 004:37.011.3-051:316.3(474.3)

Raimonds Strods

FUTURE TEACHERS' MEDIA COMPETENCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE SOCIETY: THE CASE OF LATVIA

The article is devoted to the study of the necessity of the improvement media competence of teachers in the information society, which can be placed as key change agents and implementers. The necessary strategy that will promote the advance in many branches of the national economy is the focus on teacher education for the improvement of the teachers' media competence will lead to the improvement of the entire society's media competence resulting in positive changes in a wider context.

Keywords: *media competence, teachers, sustainable development of the society, Latvia.*

Introduction. The information quality in the modern society plays a huge role as it can influence our choices and actions respectively that significantly influences the whole society. The improvement of the media competence is to be valued as a vital need in the information society and teachers can be positioned as the key change agents and implementers. The necessary strategy that will promote the advance in many branches of the national economy is the focus on teacher education for the improvement of the teachers' media competence will lead to the improvement of the entire society's media competence resulting in positive changes in a wider context.